

การบูรณาการหลักพุทธธรรมกับการส่งเสริมให้ประชาชนเข้าถึง และตรวจสอบการทำงานของภาครัฐ

INTEGRATING BUDDHIST PRINCIPLES WITH PROMOTING PUBLIC ACCESS TO AND SCRUTINY OF GOVERNMENT OPERATIONS

พระณัฐพงษ์ ญาณเมธี (ไกรเทพ)^{1*}

Phra Nattapong Yanamethi (Kraithep)^{1*}

*Corresponding Author E-mail: nattapongsongsam@gmail.com

Received November 2, 2025; Revised January 3, 2026; Accepted January 14, 2026

บทคัดย่อ

บทความวิชาการฉบับนี้เขียนขึ้นเพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงของประชาชนต้นตัวและต้องการมีส่วนร่วมในการตรวจสอบการทำงานของภาครัฐ การนำหลักพุทธธรรม มาประยุกต์ใช้มิใช่เพียงการปฏิบัติตามพิธีกรรม แต่คือการเสริมสร้าง ปัญญา และ เมตตา ในกระบวนการดังกล่าว การประยุกต์ใช้หลักธรรมในกระบวนการตรวจสอบภาครัฐท่ามกลางยุคสมัยแห่งการเปลี่ยนแปลง แต่คือการเปลี่ยนผ่านสู่การมีส่วนร่วมอย่างสร้างสรรค์ โดยมี “ปัญญา” และ “เมตตา” เป็นแกนหลักสำคัญ ปัญญา คือแสงสว่างที่ช่วยให้การตรวจสอบตั้งอยู่บนพื้นฐานของความจริง เมตตา คือพลังที่ขับเคลื่อนด้วยความปรารถนาดีต่อสังคม อันเป็นแนวทางการพิจารณาสิ่งต่าง ๆ ด้วยความไม่ยึดติดในสิ่งที่ได้ยินได้ฟังมา แต่ให้ใช้ วิจารณ์ญาณ ไตร่ตรองด้วยตนเอง ไม่ใช้การตัดสินจากอคติหรือความรู้สึกส่วนตัว การตรวจสอบแบบมีปัญญาคือการตั้งคำถามด้วยความสงสัยเพื่อหาความจริง ไม่ใช่เพื่อก้าวโทษ เพื่อให้เข้าใจถึงเจตนารมณ์ปัญหา และผลกระทบอย่างแท้จริง การรู้เท่าทันกลไกการทำงานและข้อจำกัดของระบบราชการเป็นการปฏิบัติธรรมในทางโลกที่ช่วยให้การวิพากษ์วิจารณ์อยู่บนพื้นฐานของความเป็นไปได้ และเหตุผล ที่เป็นธรรม ในขณะที่ปัญญาช่วยให้เราเห็นความจริง เมตตา คือพลังที่ช่วยให้เราเข้าถึงและตรวจสอบด้วย ความปรารถนาดี ที่ จะเห็นภาครัฐและสังคมโดยรวมดีขึ้น การตรวจสอบอย่างมีเมตตา ไม่ใช่การมองข้าราชการเป็นศัตรู แต่เป็นการมองเห็นความเป็นมนุษย์ที่มีโอกาสทำผิดพลาดได้เช่นกัน หลักธรรมพรหมวิหาร 4 คือรากฐานที่สำคัญ เมตตา

¹ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช

¹ Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Nakhon Si Thammarat Campus

กรุณา มุทิตา และ อุเบกขา การใช้เมตตาในการตรวจสอบคือการเสนอแนะด้วยภาษาที่สุภาพสร้างสรรค์ ไม่ใช่การประจานหรือทำลายขวัญกำลังใจ การใช้กรุณาคือการชี้แนะแนวทางแก้ไขอย่างเข้าใจ การใช้มุทิตาคือการชื่นชมเมื่อภาครัฐปฏิบัติงานได้ดี และการใช้อุเบกขาคือการไม่เอาความรู้สึกส่วนตัวมาตัดสิน แต่ให้ตัดสินตามหลักการและเหตุผลที่เที่ยงธรรม นำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน

คำสำคัญ: หลักพุทธธรรม; การส่งเสริม; ประชาชน; เข้าถึงและตรวจสอบการทำงานของภาครัฐ

Abstract

This academic article studies the changing public awareness and desire to participate in scrutinizing government performance. The application of Buddhist principles is not merely ritualistic, but rather the cultivation of wisdom and compassion in this process. The application of these principles in government oversight amidst this era of change represents a transition to constructive participation, with "wisdom" and "compassion" as key core elements. Wisdom is the light that ensures scrutiny is based on truth. Compassion is the power driven by goodwill towards society, guiding the consideration of things without attachment to what is heard, but using critical thinking and reflection, not judgment based on prejudice or personal feelings. Wise scrutiny involves asking questions with curiosity to find the truth, not to blame, in order to understand the true intentions, problems, and impacts. Understanding the mechanisms and limitations of the bureaucratic system is a worldly practice that ensures criticism is based on possibility, reason, and fairness. While wisdom helps us see the truth, compassion is the power that enables us to access and scrutinize with goodwill, aiming to see the government and society as a whole improve. Compassionate scrutiny does not view civil servants as enemies. But it is the recognition of the human condition, that susceptibility to making mistakes, that is. The Four Sublime States of Mind (Brahma Vihara 4) are a crucial foundation: loving-kindness, compassion, sympathetic joy, and equanimity. Using loving-kindness in scrutiny means offering constructive suggestions in polite language, not publicly shaming or undermining morale. Using compassion means guiding towards solutions with

understanding. Using sympathetic joy means praising the government when they perform well. And using equanimity means not letting personal feelings cloud judgment, but judging based on fair principles and reasoning, leading to sustainable development.

Keywords: Buddhist Principles; Promotion; Citizens; Auditing of Government Operations

บทนำ

รัฐธรรมนูญไทยมีการส่งเสริมให้ประชาชนเข้าถึงและตรวจสอบการทำงานของภาครัฐอย่างมี ปัญญา และ เมตตา ถือเป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนา ธรรมาภิบาล (Good Governance) ในระบอบประชาธิปไตย หลักพุทธธรรมมิได้จำกัดอยู่เพียงแค่การปฏิบัติส่วนบุคคลเท่านั้น แต่ยังเป็นเสมือน ธรรมนูญชีวิต ที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการสร้างความสัมพันธ์ที่สร้างสรรค์ระหว่างรัฐและประชาชนได้ ทั้งนี้สามารถนำหลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมธรรมาภิบาลและการตรวจสอบภาครัฐได้ (วิชณี คุปตะวาทีน และ ศุภกานต์ มังกรสุรกาล, 2561) ดังนี้ 1. ปัญญา คือ การตรวจสอบด้วยความรู้และเหตุผล ปัญญาในทางพุทธศาสนา คือ ความรู้แจ้งเห็นจริงตามความเป็นจริง การตรวจสอบภาครัฐอย่างมีปัญญาจึงมิใช่การกล่าวโทษด้วยอารมณ์หรือความเชื่อที่เลื่อนลอย แต่เป็นการตั้งอยู่บน ฐานข้อมูล และการวิเคราะห์อย่างเป็นระบบ ทั้งแนวคิดเรื่องปัญญาในฐานะคุณธรรมทางญาณวิทยามีสถานะเป็น การให้เหตุผลและมีแนวโน้มที่จะสร้างความรู้เชิงไตร่ตรอง (สิริบุญย์ ดิสรียะกุล, 2563) โยนิโส มนสิการ คือการคิดอย่างมีระเบียบ และแยกกาย ประชาชนต้องฝึกฝนการไตร่ตรองข้อมูล ข่าวสารอย่างรอบด้าน ไม่เชื่อโดยง่าย ตามหลักกาลามสูตร การพัฒนาตนเอง ความสำคัญการพัฒนาตนเอง จงมุ่งหมายการพัฒนาตนเอง องค์ประกอบการพัฒนาตนเอง ขั้นตอนการพัฒนาตนเอง และวิธีการพัฒนาตนเอง (ธนภรณ์ ตั้งเพชรศิริพงษ์ และคณะ, 2565) ประเมินนโยบาย และผลงานของรัฐบาลด้วย หลักเหตุผล (อิทธิปัจจยัตตา) ว่าสิ่งใดเป็นเหตุให้เกิดผลเช่นนั้น ไม่ใช่เพียงแค่ตัดสินที่ตัวผลลัพธ์เท่านั้น สัมมาทิฐิ คือ ความเห็นชอบ หรือการมองโลกตามความเป็นจริง ในบริบทนี้คือการมีความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับ อำนาจหน้าที่ และขอบเขตของภาครัฐ ตลอดจน กลไก และข้อจำกัด ในการดำเนินงาน เพื่อให้การตรวจสอบเป็นไปอย่าง สมเหตุสมผล และสร้างสรรค์ ไม่ใช่การเรียกร้องในสิ่งที่ไปไม่ได้ หรือเกินอำนาจของรัฐ 2. เมตตา คือ การสื่อสารด้วยความปรารถนาดี ความปรารถนาให้ผู้อื่นมีความสุข ในการตรวจสอบภาครัฐ เมตตาไม่ได้หมายถึงการละเว้นการตรวจสอบ แต่คือการเปลี่ยนท่าที และเจตนา ในการวิพากษ์วิจารณ์ ใช้สัมมาวาจา เจรจาชอบ การสื่อสารต้องเป็นไปอย่างสุภาพ จริงใจ มีประโยชน์ และถูกกาลเทศะ การใช้ถ้อยคำที่สร้างความขัดแย้ง ความเกลียดชังหรือ

การประณามโดยไร้หลักฐาน ย่อมไม่ก่อให้เกิดประโยชน์ และสร้างกำแพงกั้นระหว่างผู้ตรวจสอบกับผู้ถูกตรวจสอบ เมตตาดธรรมจะช่วยยับยั้งการใช้ วาหะที่รุนแรง (ผรุสวาจา) มีขันติความอดทนอดกลั้น ต่อความเห็นต่าง ความผิดพลาดเล็กน้อยหรือกระบวนการที่ล่าช้าของภาครัฐ การตรวจสอบต้องใช้ความเพียร (วิริยะ) และความอดทน เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างยั่งยืน การรีบเร่งหรือใช้อารมณ์อาจทำให้เป้าหมายที่ดีต้องล้มเหลว นำความกรุณาความปรารถนาให้ผู้อื่นพ้นทุกข์ การตรวจสอบควรมีจุดมุ่งหมายเพื่อแก้ไขปัญหา ให้ประชาชนได้รับประโยชน์สูงสุด และช่วยให้เจ้าหน้าที่รัฐพ้นจากการกระทำที่ผิดพลาด หรือความเสี่ยงที่จะเกิดการทุจริต เป็นการตรวจสอบที่มุ่งการพัฒนามากกว่าการทำลาย อีกทั้งความทุกข์เป็นสิ่งที่ทุกคนต้องประสบไม่ว่ามนุษย์จะต้องการหรือไม่ก็ตาม เมื่อชีวิตมีความทุกข์เป็นธรรมชาติพื้นฐาน การที่จะคลายความทุกข์หรือมีความสุขได้นั้นจำเป็นต้องเสริมสร้างสภาพจิตที่เรียกว่า “การมีชีวิตอยู่ด้วยปัญญา” (ภัทรพงษ์ อัมรงค์ปรีชาชัย, 2565)

ดังนั้น การใช้หลักพุทธธรรมจึงเป็นการวางรากฐานทางจิตสำนึกให้แก่สังคมทำให้การตรวจสอบกลายเป็นกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันเพื่อพัฒนาประเทศชาติให้ก้าวหน้าด้วยหลักความจริง และ ความรัก อันเป็นหนทางแห่งความผาสุกที่ยั่งยืน อีกทั้งการบูรณาการปัญญา และ เมตตา คือหัวใจสำคัญของการปฏิรูปกระบวนการตรวจสอบภาครัฐให้มีประสิทธิภาพ โดย ปัญญา ทำหน้าที่เป็นเครื่องมือวิเคราะห์ความจริง ช่วยให้ประชาชนคัดกรองข้อมูลอย่างมีวิจารณญาณ ลดการใช้อารมณ์หรืออคติในการตัดสินใจ ทำให้การตรวจสอบตรงจุดและตั้งอยู่บนฐานของเหตุผล ส่วนเมตตาเป็นพลังในการสื่อสารที่สร้างสรรค์ เปลี่ยนบรรยากาศจากการจ้องจับผิดเป็นการร่วมมือเพื่อหาทางออก ลดกำแพงความขัดแย้งระหว่างรัฐและประชาชน เมื่อทั้งสองหลักธรรมทำงานร่วมกัน ปัญหาความไม่โปร่งใสจะถูกแก้ไขด้วยความจริงใจ ในขณะที่ความสัมพันธ์ในสังคมยังคงความสมัคสมานสามัคคี นำไปสู่การพัฒนาธรรมาภิบาลที่ยั่งยืนและมีหัวใจของความเป็นมนุษย์อย่างแท้จริง

ปัญญาเป็นรากฐาน ในกาลามสูตรกับการแสวงหาความจริง

กาลามสูตรเป็นพระสูตรที่สำคัญยิ่งในพระพุทธศาสนาที่เน้นย้ำถึงและเป็นบ่อเกิดแห่งความรู้ 10 ประการ (เมธา หริมเทพาธิป, 2567) ปัญญา ในฐานะที่เป็นรากฐานของการแสวงหาความจริง หลักการในพระสูตรนี้เป็น แนวทางในการไตร่ตรอง ไม่ใช่เพียงแค่หลักคำสอนทางศาสนา แต่เป็น วิธีคิดแบบวิทยาศาสตร์ ที่ปฏิเสธการเชื่อโดยปราศจากการตรวจสอบ

การปฏิเสธฐานอำนาจและปัญญาเหนือความเชื่อและขนบธรรมเนียม

หัวใจของกาลามสูตรคือการปฏิเสธไม่ให้เชื่อถือในสิ่งใดสิ่งหนึ่งเพียงเพราะอาศัย อำนาจ ภายนอก หรือ แห่ล่งอ้างอิง แต่ให้ใช้ปัญญาของตนเองในการตัดสินใจ พระพุทธองค์ทรงแสดงหลักการ 10 ประการ ที่ไม่ควรยึดถือเป็นเครื่องตัดสินความจริง หลักการเหล่านี้สอนให้เราวาง

ความสงสัย (วิจิติจนา) ไว้เบื้องหน้า และถือว่าความน่าเชื่อถือของผู้ให้ข้อมูล (เช่น ครู อาจารย์ หรือผู้มีชื่อเสียง) ไม่ใช่หลักประกันความจริง ความจริงจะต้องได้รับการพิสูจน์ยืนยันด้วย เหตุผล และการพิจารณา ของตนเองเท่านั้น อีกทั้งการสื่อสารของรัฐที่ไร้ซึ่งอำนาจ คือการที่ประชาชนได้รับสารที่มีความกำกวมต่อทิศทางการบริหารประเทศของผู้นำองค์กรทางการเมืองสื่อมวลชน ยังมีพลาณภาพในการเข้าถึงประชาชนผู้รับสาร (ตรัยรัตน์ ปลื้มปิติชัยกุล, 2561)

หลักการสำคัญใน กาลามสูตร คือการประกาศ อิสรภาพทางปัญญา ของมนุษย์จาก ฐานอำนาจภายนอก ทุกรูปแบบ นี่คือการปฏิเสธอย่างสิ้นเชิงต่อการยอมจำนนต่อความเชื่อที่ถูกถ่ายทอดมาโดยขาดการไตร่ตรอง โดยพระพุทธองค์ทรงสอนให้เราไม่ยึดถือเอาสิ่งใดเป็นความจริงเพียงเพราะอ้างอิงจาก คำบอกเล่า ตำราที่สืบทอดกันมา หรือแม้กระทั่ง ความน่าเชื่อถือของผู้พูด ไม่ว่าบุคคลนั้นจะเป็นสมณะผู้มีชื่อเสียง หรือครูอาจารย์ของเราก็ตาม การปฏิเสธฐานอำนาจนี้มีใช้การสร้างความคิดแย้ง แต่คือการเชิญชวนให้มนุษย์ทุกคนกลับมาใช้ ปัญญาญาณของตนเองเป็นเครื่องตัดสินขั้นสุดท้าย ปัญญาในที่นี้คือ แสงสว่างภายใน ที่ต้องใช้ในการสอบทาน และ วิเคราะห์ ข้อมูลทุกอย่างด้วย เหตุผล (อิทัปปัจฉยตา) และ ผลลัพธ์เชิงประจักษ์ หากคำสอนหรือขนบธรรมเนียมใด ๆ ไม่สามารถนำมาซึ่งสันติ ความสงบ และ ความเป็นกุศล เมื่อนำไปปฏิบัติจริง ก็ไม่สมควรยึดถือ หลักการนี้ทำให้ความเชื่อ และ ขนบธรรมเนียม ไม่ใช่สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ไม่สามารถแตะต้องได้อีกต่อไป แต่เป็นเพียงสมมติที่ต้องถูกตรวจสอบภายใต้หลักการของเหตุผลและศีลธรรม การยืนยันยึดให้ปัญญาอยู่เหนือความเชื่อแบบดั้งเดิม จึงเป็นรากฐานสำคัญที่นำไปสู่สังคมแห่งวิจารณ์ญาณและการแสวงหาความจริง อันเป็นอิสระและเป็นธรรมอย่างแท้จริง และการปฏิเสธฐานอำนาจและปัญญาเหนือความเชื่อคือการปลดแอกความคิดจากพันธนาการของจารีตที่ไร้เหตุผล โดยใช้ปัญญา และวิจารณ์ญาณเป็นเครื่องนำทางแทนการยอมจำนนต่อสถานะทางสังคมหรือคำบอกเล่าแต่โบราณ กระบวนการนี้เน้นการพิสูจน์ทราบด้วยข้อเท็จจริงตามหลักกาลามสูตร เพื่อสร้างบรรทัดฐานใหม่ที่โปร่งใสและยุติธรรม ก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงที่เท่าเทียมและก้าวพ้นการครอบงำทางความคิดอย่างยั่งยืน

เกณฑ์ตัดสินภายในกับการแสวงหาความจริงด้วยโยนิโสมนสิการ

เมื่อปฏิเสธฐานอำนาจภายนอกแล้ว กาลามสูตรได้มอบ เกณฑ์ตัดสินภายใน ให้แก่ปุถุชนในการตัดสินใจเลือกเชื่อถือหลักคำสอน นั่นคือการใช้ โยนิโสมนสิการ หรือการ คิดอย่างมีระเบียบ และ แยกคาย ในการพิจารณาความจริง การตัดสินความจริงจึงย้ายจากการพิจารณาที่มา ของข้อมูล ไปสู่การพิจารณา ผลลัพธ์ (วิบาก) ของการนำคำสอนนั้นไปปฏิบัติจริง หากผลลัพธ์นั้นนำมาซึ่ง สันติ ความสงบ และ ความเป็นกุศล แก่ทุกฝ่าย นั่นจึงถือเป็นแนวทางที่ควรยึดถือ ปัญญาในที่นี้จึงเป็น ปัญญาเชิงประจักษ์ ที่ตรวจสอบได้ด้วยการปฏิบัติ เมื่อสามารถปลดปล่อยตนเองจากพันธนาการของความเชื่อตามอำนาจภายนอกแล้ว กาลามสูตร ได้นำเสนอเข็มทิศขั้นสูงเพื่อนำทางเรา นั่นคือ โยนิโสมนสิการ (Yonisomanasikara) ซึ่งแปลว่า การทำใน

ใจโดยแยบคาย หรือ การพิจารณาอย่างถึงรากถึงแก่น นี่คือการเปลี่ยนผ่านจากการรับรู้แบบผิวเผิน สู่วิเคราะห์อย่าง เป็นระบบ และ ลุ่มลึก โยนิโสมนสิการเป็นการสอนให้มุ่งความสนใจไปที่ แก่นแท้ ของคำสอนหรือการกระทำใด ๆ โดยการตรวจสอบ เหตุปัจจัย ที่นำมาซึ่งสิ่งนั้น แทนที่จะถามว่า “สิ่งนี้เป็นความจริงหรือไม่?” เราต้องถามว่า “สิ่งนี้ก่อให้เกิดผลลัพธ์เช่นไร” เกณฑ์ตัดสินภายในจึงไม่ใช่ความรู้สึกส่วนตัวหรือศรัทธา แต่คือ ผลกระทบเชิงประจักษ์ ที่เกิดขึ้นจริง อีกทั้ง “โยนิโสมนสิการ พิจารณาอย่างไรให้ใจพ้นทุกข์” โยนิโสมนสิการ เป็นปัจจัยที่ทำให้เกิดปัญญา คือ เกิดสัมมาทิฐิที่เป็นเหตุที่ทำให้เกิดความเห็นที่ถูกต้องตามหลักวิปัสสนาคือเห็นรูปนามตามความเป็นจริง (พระครูปลัดสัมพิพัฒนธรรมาจารย์, 2568)

การแสวงหาความจริงด้วยโยนิโสมนสิการจึงเป็นการใช้ ปัญญาเชิงปฏิบัติ ที่เน้นการทดสอบ และ การยืนยัน ผ่านการลงมือกระทำจริง หากคำสอนใด ๆ แม้จะไพเราะและมาจากแหล่งที่น่าเชื่อถือ แต่เมื่อนำมาใช้แล้วกลับก่อให้เกิด ความขัดแย้ง ความเดือดร้อน หรือ ความทุกข์ แก่ตนเองและผู้อื่น ปัญญาที่ต้องทำหน้าที่ ปฏิเสธสิ่งนั้น ดังนั้น เกณฑ์ตัดสินภายในจึงเป็นการมอบ อำนาจแห่งการตัดสิน ให้กับปัญญาของปัจเจกชนทุกคน เพื่อให้เราดำเนินชีวิตอยู่บนรากฐานของ ความจริง ความดีงาม และ ความสงบสันติ อย่างแท้จริง ซึ่งเป็นอิสระจากกระแสความเชื่อและแรงกดดันจากภายนอกทั้งปวง

อิสระทางปัญญาเป็นรากฐานของความเป็นประชาธิปไตย

กาลามสูตรมิได้จำกัดอยู่เพียงแค่การแสวงหาความจริงทางธรรมเท่านั้น แต่ยังเป็นรากฐานของ อิสระทางความคิด และ การวิพากษ์วิจารณ์ ที่จำเป็นต่อการพัฒนาสังคมและประชาธิปไตย อีกทั้งยังการเคารพปัญญาของปัจเจกชนพระสูตรนี้ให้ คุณค่าสูงสุดกับศักยภาพทางปัญญาของ ปัจเจกชน ทุกคนในการตัดสินความจริงด้วยตนเอง ถือเป็นหลักประกันไม่ให้นมนุษย์ตกเป็นทาสของความงมงาย หรือถูกครอบงำด้วยอำนาจทางศาสนาหรือการเมือง การส่งเสริมการตรวจสอบ เมื่อปัญญาเป็นรากฐาน ประชาชนจึงมีหน้าที่ และ สิทธิ ในการตรวจสอบทุกคำกล่าวอ้างและทุกนโยบายของรัฐบาลด้วยเหตุผลและหลักฐาน เป็นการสร้างสังคมที่เน้น การตั้งคำถาม และ การถกเถียงอย่างสร้างสรรค์ ไม่ใช่การยอมจำนนต่อผู้มีอำนาจ ไม่ถูกครอบงำ ยอมจำนน ลำหลัง หรือถูกมองว่าไร้อารยะ (กรพินธุ์ พัวพันสวัสดิ์, 2561)

หลักการใน กาลามสูตร ที่เน้นย้ำถึงการใช้ ปัญญา นำทางเหนือความเชื่อและอำนาจภายนอกนั้นไม่ได้จำกัดอยู่แค่เรื่องทางธรรมเท่านั้น แต่ยังเป็น รากฐานทางปรัชญาที่สำคัญยิ่งสำหรับระบอบ ประชาธิปไตยอย่างแท้จริง การที่พระพุทธองค์ทรงมอบสิทธิในการตรวจสอบให้แก่ปัจเจกชนทุกคน ถือเป็นการประกาศ อิสระภาพทางความคิด โดยสมบูรณ์ หลักการนี้สอนให้ประชาชนเป็น พลเมืองตื่นรู้ (Active Citizens) ที่ไม่ยอมจำนนต่ออำนาจรัฐ หรือ กระแสสังคม โดยปราศจากการไตร่ตรอง ประชาธิปไตยจะเข้มแข็งได้ก็ต่อเมื่อพลเมืองมี วิจารณญาณเพียงพอที่จะ ตั้งคำถาม วิพากษ์วิจารณ์ และ ตรวจสอบ ทุกนโยบายของรัฐบาลด้วย หลักเหตุผล

(โยนิโสมนสิการ) และ ความจริง การใช้ปัญญาเป็นรากฐานช่วยป้องกันไม่ให้ประชาชนตกเป็นเหยื่อของ โฆษณาชวนเชื่อหรือการครอบงำทางความคิด ที่มักเกิดขึ้นในระบอบอำนาจนิยม เมื่อปัญญาถูกปลูกฝัง สังคมก็จะเต็มไปด้วย การถกเถียงอย่างสร้างสรรค์ และ ความรับผิดชอบร่วมกัน โดยมีเป้าหมายสูงสุดคือการแสวงหาสิ่งที่เป็นกุศล และ ประโยชน์สุข ร่วมกัน ทำให้ประชาธิปไตยเป็นระบบที่ขับเคลื่อนด้วยเหตุผลและคุณธรรม ไม่ใช่ด้วยอารมณ์หรือความมั่งงาย

สรุป กาลามสูตรคือ ธรรมานุญแห่งการแสวงหาความจริง ที่ประกาศให้อิสระทางปัญญาแก่ปัจเจกชนอย่างสมบูรณ์ หัวใจของพระสูตรนี้คือการกำหนดให้ ปัญญา (Wisdom) เป็นรากฐานเดียวที่มนุษย์ควรยึดถือในการตัดสินใจเรื่องราวดังต่าง ๆ ทั้งทางโลกและทางธรรม อีกทั้ง กาลามสูตรเริ่มต้นด้วยการปฏิเสธอย่างชัดเจนถึงการเชื่อในสิ่งใดสิ่งหนึ่งเพียงเพราะอาศัย อำนาจภายนอก ไม่ว่าจะเป็น คำบอกเล่า ขนบธรรมเนียม ตำรา หรือแม้แต่ ความน่าเชื่อถือของผู้พูด (เช่น ครู อาจารย์ หรือสมณะ) หลักการนี้เป็นการยืนยันว่า ความจริง ไม่ได้ขึ้นอยู่กับแหล่งที่มา แต่ต้องได้รับการพิสูจน์ด้วยตนเอง เมื่อปฏิเสธอำนาจภายนอกแล้ว พระสูตรได้มอบ เกณฑ์ตัดสินภายใน ให้แก่เรา คือการใช้ โยนิโสมนสิการ หรือ การพิจารณาอย่างแยบคาย เป็นการคิดอย่างเป็นเหตุเป็นผล มุ่งเน้นไปที่ ผลลัพธ์ ของการกระทำหรือคำสอนนั้น ๆ โดยต้องพิจารณาว่า เมื่อนำไปปฏิบัติแล้ว นำมาซึ่งกุศล (ความสุข ความสงบ) หรือ อกุศล (ความทุกข์ ความเดือดร้อน) แก่ตนเองและผู้อื่น ทั้งนี้การเน้นปัญญาเป็นรากฐานนี้ ทำให้เรามี อิสระทางความคิด ไม่ตกเป็นทาสของความมั่งงายหรือการครอบงำทางอำนาจ เป็นการสร้างสังคมแห่ง วิจยญาณ และการตรวจสอบ ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญของความเป็นประชาธิปไตย โดยถือว่าปัญญาคือ ผู้พิพากษาสูงสุด ในการแสวงหาความจริง และนำไปสู่ชีวิตที่มีสติและความรับผิดชอบต่อสังคมอย่างแท้จริง การส่งเสริมการตรวจสอบเริ่มต้นด้วยการติดอาวุธทางปัญญาให้ประชาชนเข้าถึงข้อมูลรัฐที่โปร่งใสเพื่อวิเคราะห์หาความจริงด้วยเหตุผลเหนืออคติ ผสานกับการใช้ เมตตา เป็นสะพานเชื่อมโยงในการเสนอแนะอย่างสร้างสรรค์เพื่อลดกำแพงแห่งความขัดแย้ง ซึ่งจะเปลี่ยนพลังจากการจ้องจับผิดเป็นการร่วมขับเคลื่อนธรรมาภิบาลที่ประชาชนรู้สึกเป็นเจ้าของและกล้าเข้ามามีส่วนร่วมอย่างยั่งยืน

พรหมวิหาร 4 ในการสื่อสารและการวิพากษ์วิจารณ์ด้วยหลักเมตตา

พรหมวิหาร 4 หรือ ธรรมเป็นเครื่องอยู่อย่างประเสริฐ เป็นหลักธรรมที่สำคัญในการสร้างความสัมพันธ์ที่เกื้อกูลและสร้างสรรค์ในสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในบริบทของการ สื่อสาร และการวิพากษ์วิจารณ์ หลักธรรมเหล่านี้ช่วยให้การตรวจสอบและการแสดงความคิดเห็นตั้งอยู่บนพื้นฐานของ เมตตา แทนที่จะเป็นอคติหรือความเกลียดชัง โดยเน้นความปรารถนาดีต่อกัน พรหมวิหาร 4 ช่วยพัฒนาทักษะการสื่อสาร ความเข้าใจ และการจัดการอารมณ์ในความสัมพันธ์ ลดความขัดแย้งและเสริมสร้างความไว้วางใจ (จิรจิตติยา บุญครองทรัพย์, 2568)

หลักเมตตาสร้างเจตนาที่บริสุทธิ์ในการสื่อสาร

เมตตา คือ ความปรารถนาให้ผู้อื่นมีความสุข เป็นหลักธรรมแรกในพรหมวิหาร 4 ที่ทำหน้าที่เป็น ตัวกำหนดเจตนา ของการสื่อสารและการวิพากษ์วิจารณ์ เมื่อเมตตาเป็นรากฐาน การสื่อสารจะไม่ใช้การระบายอารมณ์หรือการตอบโต้ด้วยความโกรธแค้น แต่จะเปลี่ยนเป็นการกระทำที่เกิดจากความปรารถนาดี อย่างแท้จริง การมีเมตตาในใจจะทำให้ผู้สื่อสาร ตั้งเป้าหมายไปที่ การแก้ไขปัญหาและการสร้างสรรค์ ไม่ใช่การทำลายชื่อเสียงหรือการประณาม ตัวบุคคล ดังนั้น ถ้อยคำที่เปล่งออกมาจึงมักเป็น สัมมาวาจา ที่มีความสุภาพ ตรงไปตรงมา และมีเหตุผล การสื่อสารด้วยเมตตาจะช่วยยับยั้งการใช้ วาทะที่รุนแรง หรือ ภาษาที่ยั่วยุ ซึ่งมิแต่จะ สร้างความขัดแย้งและปิดกั้นการรับฟังเจตนาที่บริสุทธิ์นี้เองที่ช่วยให้สารที่ส่งออกไปมี น้ำหนัก และ ความน่าเชื่อถือ เพราะผู้รับสารจะสัมผัสได้ว่า การวิจารณ์นั้นเกิดขึ้นเพื่อ ประโยชน์ร่วมกัน (กุศล) ไม่ใช่เพื่อ ผลประโยชน์ส่วนตัว (อกุศล) ทำให้เกิด พื้นที่ปลอดภัย ในการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น เมตตาธรรมคำจูนโลก โดยใช้ปรัชญาหลังนวยุคสายกลางเป็นพื้นฐานในการมองหลัก พุทธธรรม เพื่อส่งเสริมให้เกิดการวิเคราะห์ตีความหลักพุทธธรรมและนำไปสู่การยอมรับและ เปลี่ยนแปลงอย่างยั่งยืน (สิรินทร์ กันยาวิริยะ และ ชีสา กันยาวิริยะ, 2567)

หลักกรุณา สร้างการวิพากษ์วิจารณ์เพื่อพ้นทุกข์และแก้ไขปัญหา

กรุณา คือ ความปรารถนาให้ผู้อื่นพ้นจากความทุกข์ เป็นหลักธรรมที่เปลี่ยนการ วิพากษ์วิจารณ์ให้เป็น พลังงานเพื่อการเยียวยา และ การพัฒนา หากเมตตาคือเจตนาที่บริสุทธิ์ กรุณาก็คือการลงมือปฏิบัติ เพื่อให้เจตนาอันบรรลุผลในการสื่อสารและการตรวจสอบการทำงาน ของภาครัฐหรือสถาบันใด ๆ กรุณาจะเข้ามาทำหน้าที่ ยกระดับเป้าหมาย ของการวิจารณ์ จากเดิมที่เป็นเพียงการชี้ความผิดพลาด เปลี่ยนเป็น การหาทางออก และ การป้องกันความทุกข์ ที่จะเกิดขึ้นในอนาคต การวิจารณ์ที่เกิดจากกรุณาจึงมิได้มุ่งเน้นการ ตำหนิติเตียน หรือ ชำแค้น ผู้กระทำผิด แต่จะมุ่งเน้นที่การ วิเคราะห์รากเหง้าของปัญหา และ เสนอแนวทางการแก้ไข ที่เป็นไปได้ด้วยพลังแห่งกรุณา ผู้ตรวจสอบจะมองเห็นว่าความผิดพลาดหรือข้อบกพร่องที่เกิดขึ้น นั้น ได้สร้าง ความเดือดร้อน ให้แก่ประชาชนและผู้ที่เกี่ยวข้องอย่างไรบ้าง ความรู้สึกเห็นอกเห็น ใจนี้จะกระตุ้นให้เกิด ความพยายามอย่างจริงจัง ในการให้ข้อมูลที่ถูกต้อง ครบถ้วน และเป็น ประโยชน์ เพื่อให้ผู้มีอำนาจหรือผู้ที่เกี่ยวข้องสามารถนำไปปรับปรุง และ แก้ไข สถานการณ์ให้ดีขึ้นโดยเร็วที่สุด กรุณายังสอนให้เราพิจารณาถึง เหตุปัจจัย และ ข้อจำกัด ที่อาจนำไปสู่ความ ผิดพลาดนั้น ๆ ด้วยความเข้าใจ (อิทัปปัจจยตา) ผู้ที่วิจารณ์ด้วยกรุณาจะตระหนักว่า เจ้าหน้าที่ รัฐบาลหรือผู้ถูกวิจารณ์อาจทำงานภายใต้ แรงกดดัน ทรัพยากรที่จำกัด หรือ ระบบที่บกพร่อง การวิจารณ์จึงมีความ เป็นธรรม และ รอบด้าน ไม่ใช่การตัดสินอย่างรวดเร็วและตื่นเงิน นอกจากนี้ กรุณายังเกี่ยวข้องกับ การให้อภัยเชิงปฏิบัติ คือการให้โอกาสในการ เริ่มต้นใหม่ และ การแก้ไขตนเอง การวิพากษ์วิจารณ์ที่ดีจะช่วยชี้ทางให้ผู้กระทำผิดได้พ้นจาก วงจรแห่งความ

ผิดพลาด และกลับมาเย็นหยัดทำงานเพื่อประโยชน์สาธารณะอีกครั้ง ด้วยการที่การสื่อสารและการตรวจสอบทุกอย่างมีเป้าหมายสุดท้ายคือ การขจัดความทุกข์ ของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง กรณณา จึงเป็นหลักประกันว่าการวิจารณ์นั้นจะนำไปสู่ การพัฒนา ที่ยั่งยืนและสร้างสรรค์ต่อสังคมโดยรวม

หลักมูทิตาและอุเบกขาเพื่อความสมดุลในการตรวจสอบ

มูทิตา และ อุเบกขา เป็นหลักธรรมคู่สุดท้ายในพรหมวิหาร 4 ที่เข้ามาทำหน้าที่สร้างความสมดุลและความเป็นกลาง ให้แก่กระบวนการสื่อสารและการตรวจสอบทั้งหมด หากปราศจากสองหลักธรรมนี้ การตรวจสอบอาจกลายเป็นการมุ่งจับผิด อย่างอคติหรือการยึดติด ในผลลัพธ์จนเกิดความเครียดและความขัดแย้ง มูทิตา คือ ความยินดีเมื่อผู้อื่นได้ดี หรือ พลอยยินดีในความสำเร็จของผู้อื่น ในบริบทของการตรวจสอบภาครัฐและสังคม มูทิตา ถือเป็น ยาถอนพิษ ของการมองโลกในแง่ร้ายหรืออคติที่ว่า “รัฐบาล/ผู้นำไม่เคยทำอะไรดีเลย” การตรวจสอบที่สมดุลต้องไม่ละเลยความจริงที่ว่า เมื่อใดที่ภาครัฐประสบความสำเร็จในการดำเนินงาน หรือมีการริเริ่มนโยบายที่เป็นประโยชน์ต่อประชาชนจริง ๆ ผู้ตรวจสอบจะต้องมีความกล้าหาญทางจริยธรรม ที่จะยอมรับ ชื่นชม และ ให้กำลังใจ ด้วยความจริงใจ สร้างขวัญและกำลังใจ มูทิตาเป็นการสร้าง วัฒนธรรมเชิงบวก ที่ส่งเสริมให้เจ้าหน้าที่รัฐและพนักงานมีความรู้สึกว่าผลงานของพวกเขาได้รับการมองเห็น ซึ่งจะกระตุ้นให้เกิดแรงจูงใจในการทำงานที่ดีต่อไป รักษาความเป็นกลาง การชื่นชมเมื่อมีสิ่งดีเกิดขึ้น เป็นการยืนยันว่าการตรวจสอบนั้นตั้งอยู่บน ความยุติธรรม และ ความเที่ยงธรรม ไม่ใช่การมุ่งร้าย หรือการแสวงหาผลประโยชน์ทางการเมือง ทำให้การวิพากษ์วิจารณ์ประเด็นปัญหาที่ตามมามีน้ำหนักและความชอบธรรมมากยิ่งขึ้น อุเบกขา คือ การวางใจเป็นกลาง ซึ่งเป็นสถานะที่เกิดจากปัญญา ไม่ใช่ความเฉยเมยหรือการไม่ใส่ใจ เมื่อการตรวจสอบได้ดำเนินการอย่างเต็มที่ด้วยเมตตา (เจตนาดี) และกรุณา (ความพยายามแก้ไข) แล้ว หน้าที่สุดท้ายคือการ ปล่องวางความยึดติดในผลลัพธ์ การยอมรับความจริงตามเหตุปัจจัยอุเบกขาสอนให้ยอมรับว่า การเปลี่ยนแปลงต้องอาศัยเวลาและปัจจัยหลายอย่างเข้ามาเกี่ยวข้อง บางครั้งความพยายามอย่างเต็มที่อาจไม่นำมาซึ่งผลลัพธ์ที่สมบูรณ์แบบในทันที การยึดติดกับผลลัพธ์จะนำมาซึ่ง ความหงุดหงิด ความโกรธ และ ความเหนื่อยหน่าย เป็นผู้เฝ้าดูอย่างสงบ ผู้ตรวจสอบที่ใช้หลักอุเบกขาจะสามารถถอยออกมามองสถานการณ์โดยรวมได้อย่างสงบ และรอบด้าน เมื่อการวิจารณ์ก่อให้เกิดปฏิกิริยาต่อต้าน หรือไม่เป็นไปตามความคาดหวัง เราจะไม่ท้อแท้หรือตอบโต้ด้วยอารมณ์ แต่จะรอคอยโอกาสที่เหมาะสม ในการตรวจสอบและสื่อสารต่อไป

ดังนั้น มูทิตาและอุเบกขาจึงเป็นเสาหลักที่รักษา สุขภาพจิต ของผู้ตรวจสอบ และรักษาบรรยากาศของสังคมให้เป็นไปในทิศทางที่สันติ แม้จะต้องเผชิญหน้ากับความบกพร่องและความขัดแย้งก็ตาม การมีเมตตา ช่วยเปิดประตูใจให้ประชาชนกล้าเข้าถึงภาครัฐด้วยการสื่อสาร

ที่สร้างสรรค์ ลดแรงต้านและเปลี่ยนการเผชิญหน้าเป็นการร่วมมือพัฒนา ในขณะที่ อุเบกขา เป็นปราชญ์ทางจิตที่ช่วยให้การตรวจสอบยืนยันหยัดบนความเที่ยงธรรม วางใจเป็นกลางต่ออคติ และอารมณ์ส่วนตน เพื่อมุ่งเน้นที่ผลประโยชน์ส่วนรวมเป็นสำคัญ การผสมผสานสองธรรมนี้จึงช่วยยกระดับการตรวจสอบให้มีความน่าเชื่อถือ ทรงพลัง และนำไปสู่การแก้ไขปัญหาที่ตรงจุดอย่างแท้จริง

ธรรมาธิปไตยกับการยึดหลักการและเหตุผลที่เป็นธรรม

ธรรมาธิปไตย คือการถือ ธรรมะ หรือ ความถูกต้องชอบธรรม เป็นใหญ่ในการปกครอง และการดำเนินชีวิต เป็นรากฐานสำคัญของสังคมที่ตั้งอยู่บน หลักการ และ เหตุผล แทนที่จะเป็นเพียงอำนาจของบุคคล หรือเสียงข้างมาก การปกครองด้วยหลักธรรมจึงเป็นหัวใจของการสร้าง ความเป็นธรรม และ ความสงบสุข อย่างยั่งยืน

รากฐานแห่งเหตุผล ปัญญาและกาลามสูตร

ธรรมาธิปไตยมิใช่การปกครองที่ขึ้นอยู่กับความเชื่อทางศาสนาใดศาสนาหนึ่ง แต่คือการยึดถือ ความจริงสากล ซึ่งสามารถพิสูจน์ได้ด้วย ปัญญา หลักการนี้สอดคล้องกับ กาลามสูตรที่ปฏิเสธการเชื่อโดยปราศจากการไตร่ตรอง สอนให้ประชาชนใช้ โยนิโสมนสิการ ในการวิเคราะห์ นโยบายและกฎหมายของรัฐอย่างถึงแก่น ความเป็นเหตุเป็นผล (อิทัปปัจจยตา) การตัดสินใจทั้งหมดของรัฐบาลต้องตั้งอยู่บน ข้อมูล และ การวิเคราะห์ที่ถูกต้อง ไม่ใช่การใช้อารมณ์ ความเชื่อส่วนตัว หรือผลประโยชน์ของกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง กฎหมายและนโยบายต้องสามารถอธิบายได้อย่างชัดเจนว่า “เหตุนี้จึงเกิดผลนี้” ปัญญาเหนืออำนาจ ธรรมาธิปไตยเน้นว่า หลักการที่ถูกต้อง ยิ่งใหญ่กว่า ผู้มีอำนาจ ดังนั้น การใช้อำนาจใด ๆ จึงต้องอยู่ภายใต้กรอบของ ศีลธรรม และ ความยุติธรรม เสมอ หากผู้ปกครองกระทำการที่ผิดจากหลักธรรม อำนาจนั้นย่อมขาดความชอบธรรมทันที

หลักการที่เป็นธรรม ความไม่เบียดเบียนและประโยชน์สุข

ธรรมาธิปไตยนำไปสู่การปฏิบัติที่เป็นธรรมโดยยึดหลัก พรหมวิหาร 4 และ อริยมรรคมีองค์ 8 เป็นเครื่องมือในการบริหารจัดการ ความไม่เบียดเบียน (อหิงสา) การปกครองต้องมุ่งเน้นที่การ ป้องกันมิให้ประชาชนได้รับความทุกข์ หรือ ถูกริดรอนสิทธิ โดยเฉพาะกลุ่มเปราะบาง นโยบายสาธารณะจะต้องคำนึงถึงผลกระทบต่อชีวิตความเป็นอยู่ของพลเมืองทุกคนด้วย เมตตา และ กรุณา ประโยชน์สุขของประชาชน (โลกัตถจริยา) การตัดสินใจของรัฐบาลต้องมีเป้าหมายสูงสุดเพื่อ ประโยชน์สาธารณะ และ ความผาสุกร่วมกัน ไม่ใช่การเอื้อประโยชน์ให้แก่มุขพูนหรือพรรคพวกของตนเอง มุทิตา จะช่วยให้รัฐบาลยอมรับความสำเร็จของผู้อื่น และ อุเบกขา ช่วยให้สามารถตัดสินใจโดยวางตัวเป็นกลางต่อทุกฝ่ายอย่างเท่าเทียม หลักการอยู่ร่วมกัน การใช้เหตุผลที่เป็นธรรมยังต้องส่งเสริมการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างรัฐและประชาชน เช่น การมี

ปิยวาจา (วาจาที่อ่อนโยนและมีเหตุผล) ในการสื่อสาร และการมี สมานัตตตา (ความประพฤติเสมอต้นเสมอปลาย) ในการบังคับใช้กฎหมาย

สรุป การบริหารราชการตามหลัก ธรรมาธิปไตย คือการวางรากฐานการปกครองที่ยึดถือความถูกต้องเป็นใหญ่ โดยบูรณาการ พรหมวิหาร 4 และ อริยมรรคมีองค์ 8 เป็นเครื่องมือจัดความลำเอียงและสร้างนโยบายที่เกื้อกูลต่อกลุ่มเป้าหมายทุกระดับอย่างไม่เบียดเบียนรัฐบาลที่ยึดหลัก ปิยวาจา และ สมานัตตตา จะสามารถสร้างปฏิสัมพันธ์ที่น่าเชื่อถือกับพลเมืองบังคับใช้กฎหมายอย่างเสมอภาค และสื่อสารด้วยเหตุผลที่อ่อนโยนเพื่อลดช่องว่างแห่งความขัดแย้ง การตัดสินใจที่เปี่ยมด้วย มุทิตา และ อุเบกขา ย่อมนำไปสู่การจัดสรรทรัพยากรที่เที่ยงธรรม มุ่งเน้นประโยชน์สุขของมหาชนเป็นที่ตั้งแทนการเอื้อประโยชน์แก่พวกพ้อง ก่อให้เกิดสังคมแห่งความผาสุกที่ยั่งยืนบนฐานแห่งจริยธรรมอันเข้มแข็ง

สรุป

การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในการตรวจสอบการทำงานของภาครัฐ ถือเป็นการวางรากฐานทาง จิตสำนึก ให้แก่สังคม เพื่อให้เกิด ธรรมาภิบาล ที่ยั่งยืน หลักธรรมเหล่านี้ทำหน้าที่เป็น ธรรมานุชีวิต ที่ควบคุมทั้งเจตนา วิชิต และวิธีการสื่อสารของประชาชนให้การตรวจสอบเป็นไปอย่าง สร้างสรรค์ และ เป็นธรรม แทนที่จะเป็นการมุ่งทำลายหรือขัดแย้ง ปัญญา คือ ความรู้แจ้งเห็นจริงตามความเป็นจริง ซึ่งเป็นกลไกสำคัญในการตรวจสอบภาครัฐ โดยอิงหลักการจาก กาลามสูตร ที่สอนให้ปฏิเสธการเชื่อโดยปราศจากการไตร่ตรอง ปฏิเสธฐานอำนาจ ประชาชนไม่ควรเชื่อถือคำกล่าวอ้างของรัฐบาลหรือผู้มีอำนาจเพียงเพราะ ตำแหน่ง หรือชื่อเสียง แต่ต้องใช้เหตุผลของตนเองในการตัดสินใจ โยนิโสมนสิการ คือการ คิดอย่างแยบคาย ในการวิเคราะห์นโยบายและผลงานของรัฐบาล โดยพิจารณาจาก ผลลัพธ์เชิงประจักษ์ ว่าการกระทำนั้นนำมาซึ่ง กุศล (ประโยชน์สุข) หรือ อกุศล (ความเดือดร้อน) แก่สังคมและประเทศชาติจริงหรือไม่ อิสระทางปัญญา การใช้ปัญญาเป็นรากฐาน ทำให้ประชาชนมี วิจารณ์ญาณ และไม่ตกเป็นเหยื่อของการครอบงำทางความคิด สร้างสังคมที่ยึด หลักการและเหตุผล เหนือกว่าอารมณ์หรือความเชื่อที่ตื่นเงิน หลักพรหมวิหาร 4 เป็นเครื่องมือในการควบคุม เจตนา และวิธีการ สื่อสารและการวิพากษ์วิจารณ์ เพื่อให้การตรวจสอบเป็นไปอย่างมีมนุษยธรรมและไม่สร้างความแตกแยก เมตตา คือ ความปรารถนาให้ผู้อื่นมีความสุข เป็นเจตนาที่บริสุทธิ์ ทำให้การสื่อสารเป็นการใช้ สัมมาวาจา ที่สุภาพ ตรงไปตรงมา และมีจุดประสงค์เพื่อการพัฒนาไม่ใช่เพื่อการกล่าวโทษหรือทำลายล้าง กรุณา คือ ความปรารถนาให้ผู้อื่นพ้นทุกข์ หลักกรุณาจะผลักดันให้การวิพากษ์วิจารณ์มุ่งไปที่ การแก้ไขปัญหา และ การเสนอทางออก ที่สามารถนำไปปฏิบัติได้จริง เพราะเป้าหมายคือการช่วยให้ประชาชนพ้นจากความเดือดร้อนที่เกิดจากความผิดพลาดของระบบ มุทิตาและอุเบกขา สอนให้ชื่นชม และยอมรับ ในความสำเร็จหรือการทำงานที่ดีของ

ภาครัฐอย่างจริงจัง เป็นการสร้างขวัญและกำลังใจที่ยุติธรรม วางใจเป็นกลาง ด้วยปัญญา เมื่อได้ทำหน้าที่อย่างเต็มที่แล้ว ต้องยอมรับผลที่เกิดขึ้นอย่างสงบ ไม่ยึดติดในผลลัพธ์ และพร้อมที่จะเฝ้าดูและตรวจสอบต่อไปอย่าง อดทน และ รอบด้าน การใช้หลักพุทธธรรมทั้งด้าน ปัญญา และ เมตตา นี้ จะนำไปสู่ธรรมาธิปไตย ที่แท้จริง ซึ่งหมายถึงการที่ ความถูกต้องชอบธรรม เป็นใหญ่ ประชาชนเป็นผู้ตรวจสอบที่มี สติ และ ปัญญา ขณะที่ภาครัฐสามารถยอมรับคำวิจารณ์ได้อย่างเปิดกว้าง เพราะรับรู้ถึงเจตนาที่ดี การตรวจสอบจึงกลายเป็น กระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน ที่เสริมสร้างความเชื่อมั่น และนำพาประเทศไปสู่ความสงบสุขและความยุติธรรมอย่างยั่งยืน

เอกสารอ้างอิง

- กรพินธุ์ พัวพันสวัสดิ์. (2561). ประวัติศาสตร์และการเมืองของ “พวกข้าพเจ้า”: การครอบงำ อำนาจ และการต่อต้าน ในทัศนะของเจมส์ ซี สก็อตต์. *วารสารสังคมศาสตร์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย*, 48(2), 1-28.
- จิรกิตติยา บุญครองทรัพย์. (2568). ความรักกับพรหมวิหาร 4 : จิตวิทยาแห่งความสัมพันธ์ที่ยั่งยืน. *วารสารมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*, 12(2), 1-16.
- ตรัยรัตน์ ปลื้มปิติชัยกุล. (2561). การสื่อสารกับอำนาจ ระบบปฏิบัติการ การเปรียบเทียบอดีต : สำนักสังคมและวัฒนธรรมไทย-เกาหลีเหนือ. *วารสาร สถาบันเทคโนโลยีแห่งสุวรรณภูมิ*, 4(1), 30 - 45.
- ธนภรณ์ ตั้งเพชรศิริพงษ์ และคณะ. (2565). การพัฒนาตนเองตามหลักโยนิโสมนสิการ. *วารสารวิชาการ มจร บุรีรัมย์*, 7(1), 264-278.
- พระครูปลัดสัมพิพัฒน์ธรรมจารย์. (2568). โยนิโสมนสิการอย่างไรให้ใจพ้นทุกข์. *วารสารมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*, 12(1), 68-81.
- ภัทรพงษ์ อามรงค์ปรีชาชัย. (2565). การประยุกต์ใช้ความเมตตากรุณาต่อตนเองเพื่อส่งเสริมการมีชีวิตอยู่ด้วยปัญญา. *วารสารมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยศิลปากร*, 42(6), 1-13 .
- เมธา หริมเทพาธิป. (2567). ญาณวิทยาในกาลามสูตร. *วารสารสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม*, 5(1), 93-105.
- วิชนี คุปตะวาทีน และ ศุภกานต์ มังกรสุรกาล. (2561). ธรรมาภิบาลของไทยเป็นจริงได้หรือ. *วารสารวิชาการสถาบันเทคโนโลยีแห่งสุวรรณภูมิ สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์*, 4(1), 394 - 398.
- สิรินทร์ กันยาวิริยะ และ ชีสา กันยาวิริยะ. (2567). เมตตาธรรม คำจูนโลก. *วารสารสถาบันพอดี*, 1(3), 21-32.
- สิริบุญย์ ดิสรียะกุล. (2563). ปัญญาในฐานะคุณธรรมเชิงญาณวิทยา (ปัญญาในฐานะคุณธรรมญาณ). *วารสารสมาคมปรัชญาและศาสนาแห่งประเทศไทย*, 15(1), 22-46.